

İran'ın Katar Krizine Bakışı

İran bölgedeki Suriye eksenli krizin gittikçe derinleştiğini ve son Tahran saldırılarının da açıkça gösterdiği gibi içeride ve dışarıda zor bir türbülans dönemine girmekte olduğunu biliyor. Böylesi bir dönemde hangi gerekçeyle olursa olsun Tahran'ın 'direniş eksenli' olarak tanımladığı cephenin karşısında meydana gelecek bir bölünmenin Tahran'ı rahatlattığını tahmin etmek zor değil.

Hakkı UYGUR

Dasht-e Kafir
Desert) Kashmir

A **N**
Birjand

Dasht-e K
(Desert)

Yazd

MURSIPOUS

5 Haziran günü Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri önderliğindeki bazı Arap ülkelerinin Katar ile olan bütün ilişkilerini askıya almaları ve bu ülkeye yönelik hava ve kara ablukası uygulamaları, tüm dünyada olduğu gibi İran'da da şaşkınlıkla karşılandı. Her ne kadar Katar'ın başta Müslüman Kardeşler ve demokrasi yanlısı güçlere verdiği destek olmak üzere bölgesel politikalarının Riyad ve Abu Dabi'de rahatsızlık yarattığı bilinse de, kimse bu kadar sert bir tepki beklemiyordu. Arabistan ve BAE'nin Katar'a yönelik suçlamaları arasında bu ülkenin İran ile ilişkilerinin de yer alması, İran'ın da denklemin ve tartışmaların içine girmesine neden oldu.

Aslında Trump'ın ABD Başkanı seçildikten hemen sonra Ortadoğu'daki belirli çevrelerle yakın ilişkiler içine girmesi, bu bağlamda kısa sayılabilecek bir süre içinde Mısır, Ürdün, BAE ve Suudi Arabistanlı yetkililerle çok sayıda görüşme gerçekleştirmesi, aynı şekilde ilk yurt dışı ziyaretlerini ABD'deki teamüllerin aksine Riyad ve Tel Aviv gibi söz konusu bölgesel eksene üye ülkelere yapması, Washington'un bölgeye yönelik siyasetlerinde ciddi değişiklikler meydana gelebileceğinin sinyallerini içeriyordu. Obama'nın aksine bölgedeki geleneksel müttefiklerine dönüş yapacağı ileri sürülen Trump'ın söz konusu ziyaretleri esnasında ev sahipleriyle birlikte sürekli olarak "İslami aşırıçılık" ve İran vurguları yapması, benzer şekilde Suudi Arabistan'ın son dönemde İran karşıtı söylemlerini şiddetlendirmesi, Trump döneminde Suud-İran çatışmasında yeni bir evreye gireceğinin açık göstergesi olarak yorumlanmıştır.

Bu nedenden dolayı Trump'ın ziyaretinden hemen sonra Muhammed bin Selman ve Muhammed bin Zayid önderliğindeki 'şahinlerin' İran yerine Katar'ı hedef alan bir atağa geçmeleri, İsrail'in ve Trump'ın bu hareketten övgüyle bahsetmesi, 'İslami aşırıçılıktan ne kastedildiğine dair merakları gidermiş oldu. Söz konusu yeni bölgesel ittifakın neden Katar'ı ve bu denli şiddetli bir biçimde hedef aldığı, -diğer ülkelerde olduğu gibi- İran içinde de farklı şekillerde yorumlandı. Öne çıkan yorumlar genellikle Katar'ın Müslüman Kardeşler ile ilişkileri ve Al Jazeera kanalından duyulan rahatsızlıkla ilgiliydi. Ek olarak İran basınında özellikle Trump'ın ziyaretinden birkaç gün

"İslami aşırıçılık" ve İran vurguları yapması, benzer şekilde Suudi Arabistan'ın son dönemde İran karşıtı söylemlerini şiddetlendirmesi, Trump döneminde Suud-İran çatışmasında yeni bir evreye gireceğinin açık göstergesi olarak yorumlanmıştır.

önce Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman'ın Tahran'ı ziyaret etmesinin de bu ülkeye yönelik girişimde etkili olduğu iddia edildi. Bu haberlere göre Katarlı Bakan ziyareti esnasında Arap NATO'su olarak bilinen Arabistan önderliğindeki askerî oluşumdan ve Trump'ın yeni bölgesel niyetlerinden duyduğu kuşkuyu dile getirmişti.

İran'ın krize ilk pratik tepkisi Katar'a uygulanan ambargonun kırılmasına yönelik oldu. Özellikle coğrafi konumunu kullanarak hava sahasını Katar uçaklarının kullanmasına izin vermesi Katar'ın dış dünyayla irtibatının muhafazasında önemli rol oynadı. Hemen ardından Körfez'deki üç limanını Katar'ın kullanımına açabileceğini açıkladı ve gıda temini hususunda büyük oranda Suudi Arabistan'a bağımlı ülkeye gıda sevkiyatına başladı. Bu bağlamda İran'ın krize yönelik uygulamalarının büyük oranda Türkiye ile paralel olduğu söylenebilir. İki ülke politikaları arasındaki temel farkın şu olduğu söylenebilir: Türkiye krizin büyümeden sonlandırılması için Arabistan Kralı'nın şahsen devreye girmesi gerektiğini vurgulayıp en azından söylem bazında dengeli bir politika izlemeye özen gösterirken, İran bu tür bir zorunluluk hissetmemektedir. Zira Tahran ile Riyad arasında 2016 başında Suudi din adamı Şeyh Nimr'in idamından beri ciddi bir soğuk savaş yaşanıyor ve iki ülke arasındaki çatışmanın vekalet savaşlarının ötesine geçmesi an meselesi. Nitekim 19 Haziran'da Suudi Arabistan sahil savunma güçlerinin silah dolu bir İran botuna el koyması ve üç Devrim Muhafızını yakaladığını açıklamaması, yine bu olaydan yalnızca bir gün önce 'yanlışlıkla' Suud sularına giren İranlı 'balıkçı teknesine' ateş açılması ve bir İranlının öldürülmesi, İranlıların

Tahran saldırılarının ardından Suudi Arabistan'dan intikam yemini etmeleriyle birlikte düşünüldüğünde aradaki gerginliğin ne aşamaya ulaştığını gösteriyor. İran içinde ılımlı tutumlarıyla bilinen Meclis Başkan Yardımcısı Ali Mutahhari'nin bile Deyruz Zur'a füze saldırısından sonra "aslında bu saldırıyı Arabistan Meclisine de gerçekleştirebilirdik, ama tercih etmedik" yönündeki açıklaması, İran'daki Arabistan karşıtı havanın boyutlarını ortaya koyuyor.

İran'ın Doha yanlısı kabul edilebilecek tutumuna dönecek olursak bu durumun tek nedeni, Katar'ın IŞİD sonrasında bölgenin yeniden dizaynı için Trump liderliğinde planlanan projede ve bir nevi 'küresel Batı Çalışma Grubu' olarak nitelendirilebilecek bölgesel ittifakta yer almaya sıcak bakmaması ve kendine özgü gerekçelerle İran karşıtı kampa katılmadaki isteksizliği değildir. İran bölgedeki Suriye eksenli krizin gittikçe derinleştiğini ve son Tahran saldırılarının da açıkça gösterdiği gibi içeride ve dışarıda zor bir türbülans dönemine girmekte olduğunu biliyor. Böylesi bir dönemde hangi gerekçeyle olursa olsun Tahran'ın 'direniş eksenli' olarak tanımladığı cephenin karşısında meydana gelecek bir bölünmenin Tahran'ı rahatlatmış tahmin etmek zor değil. Nitekim kriz, kuruluş amacı itibarıyla varlığını İran karşıtlığına borçlu olan Körfez İşbirliği Konseyi'nde büyük bir çatlağa neden olmuş, örgütün iki ülkesi Umman ve Kuveyt, Doha karşıtı tutum almaya yanaşmamıştır. İki ülkenin tavırları düşünüldüğünde bundan sonra KİK'in herhangi bir önemli alanda konsensüs sağlaması imkânsız hale gelecektir. Dolayısıyla Tahran'ın son krizle birden fazla kazanım elde ettiğini söylemek mümkün. Hem zenginliğini büyük oranda Körfez'de iki ülke arasındaki ortak olan ve İran'da 'Güney Pars' havzası olarak bilinen doğalgaz alanına borçlu olan Katar'ı kendi yanına çekme ve daha fazla taviz kopardıma imkânı elde etmiş hem de Suudi Arabistan liderliğindeki KİK'in pratikte işlevsiz hale geldiğini görmüştür. Katar'ın zayıflatılması bu ülkenin Suriye muhalefetine en fazla destek veren ülkelerden biri olduğu düşünüldüğünde İran ve Suriye rejimini ayrıca memnun etmiştir.

İran'ın krize ilk pratik tepkisi Katar'a uygulanan ambargonun kırılmasına yönelik oldu. Özellikle coğrafi konumunu kullanarak hava sahasını Katar uçaklarının kullanmasına izin vermesi Katar'ın dış dünyayla irtibatının muhafazasında önemli rol oynadı.

Bu veriler ışığında İran'ın Katar'a gösterdiği anlayışı, Tahran ile Doha'nın bölgesel politikalarının örtüşmesinden çok Arabistan karşıtlığı üzerinden değerlendirmek daha doğru olacaktır. Aksi takdirde İran'ın da özellikle Arap Baharının başlangıcında Katar'ın politikalarından ne kadar rahatsız olduğu, hatta dönemin İstihbarat Bakanı Haydar Muslihi'nin 2011 sonunda Riyad'a giderek Suudi yetkilileri Katar'ın bölgesel hırsları ve Arap Baharının Arabistan'ı da etkileme ihtimali konusunda uyardığı ve ortak hareket etmeyi teklif ettiği biliniyor. Benzer şekilde Katar krizinden hemen sonra Cevad Zarif'in Türkiye'ye ziyareti de muhtemelen benzer bir amaca yönelik olmuştur. SA-BAE ikilisinin Katar'ı hedef almasının aynı zamanda Ankara'nın bölgesel tezlerine yönelik olduğunun farkında olan İran, bu durumu Türkiye ile son dönemde yaşadığı gerginliği azaltmak ve mümkünse Arabistan ile Türkiye'nin arasında meydana gelen soğukluğu kendisi açısından fırsata çevirmek istemiştir. Bununla birlikte görüşmenin ardından Türkiye'nin Suudi Arabistan hakkındaki dengeli söylemini sürdürmesi ve bizzat Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın İran'ı eleştiren açıklamalarını tekrarlaması, Zarif'in ziyaretinden somut bir sonuç çıkmadığını düşündürmektedir. Yine de son gelişme olarak Savunma Bakanı Muhammed bin Selman'ın veliahtlığa atanmasının ve pratikte ülkenin en güçlü figürü haline getirilmesinin Türkiye'nin Arabistan'a yönelik itidal çağrılarını cevap teşkil ettiği de gözden kaçırılmamalıdır. ○

İRAM Başkan Yardımcısı